

היינה – בין הספר והעתון

יורגן מיכאל שולץ

תופעה בולטת בפעילותו של היינה היא שרוב יצירתו הספרותית התפרסמה תחילה בעתונות ובכתבי עת. הדבר נכון לגבי חלק ניכר של שירתו וכמעט כל הטקסטים שבפרוזה. חקר תולדות יצירתם של הטקסטים ותוכנם מראה שאלה ניהלו, כביכול, בתחילה חיים עצמאיים, כתוצרים עתונאיים. לכלל יצירתו יש לשייך גם כתבים שהותאמו על ידי היינה להקשר היסטורי מסויים ולאפשרויותיו של כתב העת שבו פורסמו. כתבים אלה מאפשרים לנו לראות את היינה בפעילות מקצועית נוספת: כפובליציסט וחבר צוות של עתונים וכתבי עת. פעילותו זאת של היינה ראויה לעיון מקרוב, שכן ניתן להוכיח תרומות משלו ל-50 כתבי עת, לערך, בגרמניה ובצרפת.¹ מובן שלא כל הכתבים הללו היו ראשוניים וייחודיים, כיוון שבצד פירסומים ראשוניים הופיעו גם הדפסות מחדש, בשינויי תוכן וגוון מובהקים; עם זאת, גם הכמות עצמה מאפשרת בהחלט לעקוב אחר דרך עבודתו של היינה ולתעד מעבר לכך את ממדי פעילותו הציבורית. כאשר מחלקים את פעילותו של היינה למספר נקודות גיאוגרפיות עיקריות, ניתן לראות שיטחיות מסוימת. כמרכזים חשובים ביותר בעבודתו מתגלים המבורג, איזור הריין, גטינגן, ברלין, מינכן, פרנקפורט שעל המיין ומאוחר יותר בעיקר פריז.

הקריירה הפובליציסטית של היינריך היינה לבדה, היא מרשימה ביותר: עוד בהיותו סטודנט שירת בעת ובעונה אחת עתונים שונים וכתבי עת בארץ הריין, וסטפליה וברלין כשהוא מפרסם בהם שירה, ספרות יפה וסדרות אמורים בנושאים פוליטיים-חברתיים יומרניים משהו. כעבור 10 שנים בלבד, בשנת 1831 נשלח לפריז ככתבו של אחד העתונים המשמעותיים ביותר אותה עת, ה"אלגמיינה צייטונג" של אוגסבורג. משם, לא זו בלבד שסיפק לקוראים בגרמניה חדשות על צרפת, אלא פירשן עבור קוראים צרפתיים את הנעשה בגרמניה, שמצבה הפוליטי היה שונה באופן ניכר מזה של צרפת.

בשונה מצרפת, הרי אפשרויות הפעילות הפובליציסטית בגרמניה היו מוגבלות למדי. אוסטריה ופרוסיה שכתרו ב-1815 ברית ותפשו עמדת כוח היו בוודאי רואות בחופש עתונות כזה ששרר בצרפת איום על שלטונן. מאז 1819 התקיימה ברוב מדינות גרמניה צנזורה מראש על פירסומים בהיקף של פחות מ-20 עמודים. כלל זה הל, כמוכן, ובעיקר, על עתונים וכתבי עת. העורך חייב היה להגיש כל הוצאה של העתון לביקורתה של הצנזורה ולקבל רשות הדפסה.² שיטה זו של הגבלה נעשתה נוקשה עוד יותר בתחילת

שנות ה-30, כשהוטלו חוקים נוספים ובעיקר מגבלות לגבי סופרים שנקטו עמדה ביקורתית כלפי הממשל.

בדומה לסופרים צעירים רבים באותה עת, התבטא היינה בראש ובראשונה כליברל. כדוגמה לחיקוי שימשו לו רעיונות ההשכלה, רעיונות המהפכה הצרפתית וכן חוויות אישיות משנות הכיבוש הצרפתי. באזורים דרומיים ומערביים של גרמניה נהגה אז חוקה ליברלית. לראשונה קוימו זכויות אדם בסיסיות על אדמת גרמניה. שלטונן הקודם של האצולה והכנסייה בחיים הפוליטיים נשבר לפחות חלקית. הרעיון של שלטון העם ששימש בסיס לעיצוב

הפוליטי, תחילה באנגליה ובאמריקה ולאחר מכן בצרפת, הגיע עתה גם לגרמניה במדינות איגוד הריין, המפוקחות על ידי צרפת במספר מדינות קטנות קמו בתי נבחרים במקום שלטון הנסיכים והאצילים, דבר שגרם לעיצוב ממשל חדש. חזון החופש, השוויון והאחווה חדר למחשבתם של בני האדם. תנועת השחרור שקמה בגרמניה נגד נפוליאון וסייעה לתבוסה הצבאית של צרפת, דרשה באותה עת המשך תיקונים בנסיכויות הגרמניות. תיקונים כאלה החלו כבר קודם לכן ביזומה פרוסית בעקבות רישומו של האיום הנפוליאוני.

היינה היה בן 14 כשראה את נפוליאון כשהלה ביקר בן הארמון בדיסלדורף וחווה כילד את השלטון הצרפתי בעיר הולדתו. ההשכלה שקיבל בבית הספר הושפעה מצרפת בתקופות שונות; כעבור שנים רבות עוד זכר היינה את החיילים הצרפתים שהוקצו להם מגורים בבית הוריו וזכרונות אלה משתקפים בספרו "Le Grand".

"רשמי המסע" הפובליציסטיים

האם ניתן להבחין בקווים פובליציסטיים מסוימים בפעילותו של היינה? האם היה עיקרון מוביל בעבודתו? האפיון הראשון והחיצוני ביותר אותו ניתן לראות היא הניידות העצומה של היינה. אן לעתים רחוקות נשאר במקום אחד, וכשם ששייט, כך הגיח אח הדגשים בעבודתו. הסגנון העתונאי הקרוב ביותר לדרך חייו של היינה היה "רשמי מסע". דו"חות הנסיעה באו כתוצאה מהחלטתו להביא לציבור את חוויותיו ואת התרשמויותיו הסובייקטיביות ממסעיו הנרחבים.

דיווח על רשמי מסעות נרחבים היה צורת כתיבה רווחת זה

היינה כפי שנראה ב-1851

מעמד של דאגה מועדף.⁵ כתבותיו מברלין, פולין, איטליה, הים הצפוני ולבסוף מצרפת הונחו על ידי העיקרון המבני שיאפשר לו עיצוב רחב ומגוון ביותר. היינה נשאר עקבי במסלול שעליו העיד בכתבה הראשונה שלו:

רק אל תצפו ממני למשהו סיסטמטי, כי זהו מלאך התנק של כל כתיבה. היום אני מדבר על הכנסיות, מחר על סביגני והליצינים העוברים בעיר בצורתם המזוהה, מחרתיים על הגלריה הגואיסיאנית ואחר כך שוב סביגני והליצינים. תמיד תשלוט אצלי אסוציאציה של רעיונות.⁶

מכבר. מלורנס שטרן ועד גיתה התאזרחו רשמי המסע כדאגה ספרותי; עם זאת, השתנו, עם חלוף הזמן, העקרונות לגבי סוג כתיבה זה. השינויים הטכניים והחומריים בחיי האצולה ושל חלק גדול מן האזרחים בראשית המאה ה-19 קירבו את נושא המסעות למודעות הציבור. ההנאה ממסעות כחלק מחוויית החיים החדשים גרמה לתחילת היווצרותה של תשתית תיירות. תפקיד גדול עוד יותר מילאו השינויים הגיאופוליטיים שהביא עמו עידן המהפכות. ארועים כיוון ובפולין היו מניע שעורר עניין בכלתי מוכר ובמקומות רחוקים (עבור גרמנים רבים אפילו בגרמניה עצמה).

כשהציע היינריך שולץ, המו"ל של העתון "ריינש-זוסטפלישר אנציגער", לסטודנט הברלינאי היינה שישמש ככתבו בברלין (1822) סוכם עמו שיכין דיווחים מעיר זו. כוונתו של שולץ היתה לקרב את קוראיו בווסטפליה למקום השלטון הפרוסי. באותה עת היו לעתון זה שתי מטרות. ראשית קידום העניין הציבורי בנושאים פוליטיים, עניין שתחילתו היתה במהפכה הצרפתית; שנית, לאפשר ביטוי עמדות שונות ככל האפשר.⁷

יש להניח שכך אכן הבין היינה את שהוטל עליו. מה שכנראה לא הובא בחשבון בתחילה: דיווחים מן המטרופולין הפרוסי מעוררים בחצר ובממשל תשומת לב רבה הרבה יותר מאשר דיווחים אחרים, במיוחד אלה מן הפרובינציות הווסטפוליות. נדרשה מהיינה, אם כן, מלכתחילה, הליכה על תבל דק. הוא קיבל אתגר זה בדרכו שלו.

ה"מכתבים מברלין" מסמנים בעצם את תחילת פעילותו העתונאית של היינה. התנאים היו נוחים ביותר, שכן כאשר שכר אותו שולץ בינואר ככתב לעתונו, כבר הכיר היינה את השדה הברלינאי היטב. כאן כבר היה מוכר מזה חודשים בכל הסלונים החשובים ביותר, היה מיווד עם קרל אוגוסט פון אנוה, ופגש כבר בשליימאכר, הגל ופיכטה.

את "המידע הפנימי" המדהים שהיה לו על חיי החברה בעיר הגדולה רכש היינה בראש ובראשונה תודות לקשריו אף שלא חשף במאמריו משהו עליהם אלא לעתים רחוקות. כך הצדיק היינה, למשל, את הביקורת שלו על הקומפוזיטור ספונטיני:

אני הדיוט מדי בתחום אמנות הקול מכרי שיותר לי להביע דעה משלי לגבי ערכן של הקומפוזיציות הספונטיניות וכל אשר אומר כאן אינו אלא קולות של זרים שהגיעו לאוזני בהמולתן של שיתות היום.⁸

ההשתמעות כשיטה עתונאית של היינה

היינה החליט בראשית עיסוקו ככתב שתי החלטות כיצד יעצב את עבודתו הפובליציסטית ולהחלטות אלה נשאר נאמן במשך 20 השנים שלאחר מכן.

ההחלטה הראשונה היתה לתת לכתיבה בצורת "רשמי מסע"

הנושאים מתחום התרבות מילאו בכתבות את תפקידו של הדו"ח הפוליטי. לכך שייך הסכסוך שבין הקומפוזיטור קרל מריה פון וובר לבין גספר ספונטיני, שהופיע ב"מכתבים". מאחר שוובר היה נערץ בחוגים הליברליים במיוחד, הרי הציגו ביטויי החיוב כלפיו מפי היינה לעומת הביקורת הקשה שהשמיע על ספונטיני עמדה ברורה בעד ונגד. כך הפכו תומכיו של וובר ל"מפלגה אנטי ספונטינית". היינה עוד הדגיש את האופי הפוליטי שייחס לשתי הקבוצות בכך שהכחיש שיש לו עמדה כלשהי ועשה זאת באירוניה מסויימת:

מפלגה אנטי-ספונטינית? אני רואה שביטוי זה מרתיע אתכם. אל תחשבו שיש בביטוי זה אמירה פוליטית; הרי מאבק חריף בין ליברלים לאחרים, אותו רואים בערי בירה אחרות, לא ייתכן אצלנו מכיוון שהכוח המלכותי בעל העוצמה והחף ממפלגתיות עומד כמפער באמצע...⁹

גם מאוחר יותר, כאשר אמירות פוליטיות היוו את עיקר כתבותיו, הצליח היינה לפנות מקום עבור מה ששלט בו ביותר: הצורה הספרותית של מבנה הטקסט. רוחב היריעה איפשר לו לשלב יסודות ליריים ודמיוניים בכתביו. במאמרים הרבים שחיבר היינה בשנות ה-30 וה-40 עבור העתון "אלגמינה צייטונג" ועבור העתון "מורגנבלאט פיר גבילדטה סטאנדה", ניתן להבחין בשתי דרכי דיווח: באחת בונה היינה פיגום של עובדות שאת רובן שאב מן העתונות הצרפתית (מבלי לגלות תמיד את המקורות); פיגום זה כוסה בצעד השני בעטיפה מחושבת היטב: הוא מצרף עדויות ראיות, דו"ח על הנעשה ברחוב, הערות ודברים של אנשים החל מעוברים ושבים ועד לנאומים פומביים באסיפות.⁸ כתבה מתערוכת ציורים בפרוץ ששלח היינה בסתיו 1831 ל"אלגמינה צייטונג" כוללת בין היתר סיפור על שיחה שהגיעה כביכול לאוזניו באותה הזדמנות על מצבה הפוליטי של צרפת תחת שלטונו של המלך לואי פיליפ.

גם בלי היינה היתה מערכת העתון "אלגמינה צייטונג" באוגסבורג מעודכנת למדי בידיעות מצרפת: היא השתמשה באופן שוטף בעתונות הצרפתית ואף הושיבה בצרפת עוד כמה כתבים. היינה חייב היה, אם כן, להיות שונה מאחרים ואכן יכול היה להציע לקורא יותר מאחרים. מומחיותו היתה ונשארה "רשמי מסע", תוך הבאת דברים מדויקים מפי מספר, כביכול, במקום האירוע. מבנה המאמר נשאר גמיש. לקורא לא אמור היה להיות אכפת אם שפע הידיעות בא אליו מיד שנייה או שלישית; חשוב היה שהאירועים הובאו "בשידור חוזר" מדויק. תמונות המסע נוצרו על ידי תיאור ויזואלי דמיוני או על ידי מסירת תוויות עצמיות, כביכול. כעבור כמה עשרות שנים עתידה היתה התקשורת המצולמת לקבל על עצמה תפקיד זה.

שתי הצורות של תמונות — זו המתארת תוויה אישית בתיאור מילולי פלסטי וזו המצולמת — קיבלו משקל מיוחד. באמצעות

רוחב הפרשנות שלהן נבנית מציאות דמיונית הנתפשת כאוטנטית. ההחלטה העקרונית השנייה של היינה בכתבתו העתונאית היתה קביעת עמדה פוליטית שאין לטעות בה.⁹ פעם אחר פעם השתדל היינה להביא לידי ביטוי את הנאתו מקונפליקט ואת נכונותו לקרבות פוליטיים — לעתים בצורה פלקטית. ברקע הנסיעה לפולין בחופשת הסמסטר ב-1822 ניסח זאת היינה כך:

בין שמשבחים אותי ובין שמגנים, אין הדבר נוגע בי. אני הולך בדרכי הקפרנית, הדרך שמצאתיה כטובה ביותר. יש האומרים שהיא מובילה אותי לזבל, אחרים אומרים שהיא מובילה אותי לפרנסוס; שוב אחרים אומרים שהיא מובילה הישר לגהינום. יהי כפי שיהי — הדרך היא תדשה ואני מחפש הרפתקאות.¹⁰

כעבור שנים הודה היינה במכתב לגוסטב קולב, מו"ל העתון "אלגמינה צייטונג", בפוליטיזציה משתמעת שהתבטאה בפעילותו העתונאית. במכתב הנזכר התייחס לעבודתו בעתון של מינכן "נוייה אלגמינה פוליטישן אנאלן". היינה ציין כי עבודתו בעתון זה היתה תרומה "כדי לעזור לאחד הביטאונים המעטים בעלי אופי ליברלי מתאים שיש בגרמניה". ועוד אמר: "זו העת למלחמה רעיונית ועתונים הם מבצרינו."¹¹

עתה ביקש היינה להשמיע את דעותיו הפוליטיות ברמה, הזאת בלא כל התחשבות — לא בבני אדם שעליהם הוא מדווח, לא בקוראים ולבסוף גם לא בידידים וחברים לדרך פוליטית. כבר ב"מכתב" השני מברלין הודיע היינה לציבור מהי הדרך שבה יילך:

אפשר לכתוב במרומז, כמו עתונאינו. כשהם מדברים על מעצמה גרמנית גדולה, יודע כל אחד שהם מתכוונים לפרוסיה. לי נראה הדבר מגוחך... אני אקרא לכל ילד בשמו; דעתי בנושא זה היא כמו זו של בויאלו. אתאר גם כמה וכמה אישים; מעט מאוד אכפת לי גינוי מפי אותם אנשים קטנים המתנדנדים בנחת בכורסתה של כתיבת הנוחות, המזכירים לנו תדיר: "שבתו אותנו, אך אל תספרו איך אנו נראים."¹²

האם נראית כאן נטייה של היינה להסביר את דעתו על משתק התפקידים שלו כלפי אחרים? האם ניתן עדיין להפריד בשלב זה בין האדם החי בקונפליקט עם הרשויות לבין הכתב? בכל מקרה, נשמע הקטע הבא ממכתב שנשלח לחבר ללימודים כמעט כמאן הצלחה. הדברים מתייחסים לאופן קבלתה של סדרת מאמרים בשם "על פולין" שפורסמה בעתון הברלינאי "גולשפטר": "חיבור זה השניא אותי מאוד על הברונים והגרופים; גם במקומות גבוהים יותר כבר הושחרתי דיי."¹³

היו מו"לים אמיצים שעודדו הבעת דעות שונות בעתונות, דבר חשוב לסופרים כדוגמת היינה. מו"לים אלה היו חייבים להיות מוכנים לקבל על עצמם סיכונים קיומיים ממש ולחכות זמן רב עד שניתנה להם ההזדמנות להפיק גם תועלת מעובדיהם. היינריך שולץ

יכול לשמש כאן דוגמה למו"ל שליווה את המהפכה הצרפתית והרפורמה הפרוסית באהדה. מחד הגיעה אותו לכך גישתו הליברלית לאפשר ביטוי לדעות שונות ככל הניתן. עמדות ביקורתיות חייבות, לדעתו, לקבל הזדמנות פירסום בעתונות, כפי שמקבלות דעותיהם של המצדדים בשלטון.¹⁴ ומאידך עמדה הצנוורה. זו נהגה בעתונות במחצית יחסית ואף ניתן היה לצפות את מהלכיה עד אמצע שנות ה-20; זאת, משום שלטונו הליברלי יחסית של גיאורג פון וינקה, הנשיא. בכל זאת ניסה שולץ לדרוש איפוק מהינה כבר לאחר הכתבה הראשונה מברלין.¹⁵ למרות זאת, נראה שדווקא ב"מכתבים מברלין" היה האשם שהשלטונות הברלינאים הפעילו מאז לחץ על רשויות הצנוורה בווסטפליה ודרשו מווינקה שיכביד ידו על העתונות.¹⁶

גישה דומה לזו של שולץ נמצא אצל המו"ל יהון פרידריך קוטסה. גם בעתונים וכתבי העת שלו ניכרה נטייה ליברלית שביקשה לתת כמה משותפת לעמדות חופשיות, לאומיות ומתקנות.¹⁷ לפלורליזם הפנימי המוצהר בעתון "אלגמיינה צייטונג", שפורש על ידי המבקרים כביטוי של אופורטוניזם פרגמטי, היתה אותה השפעה מגונה על עתונאים כמו בעתון "ריינישווטספלישן אנציגגר". העתון "אלגמיינה צייטונג" היה אטרקטיבי בעיקר משום שהיה בעל חשיבות על אזורית ונחשב חיוני לשמרנים כמו לליברלים.¹⁸ יש לציין שלמתנותה של הביקורת סייעה גם העובדה שקוטסה בחר לעתונו מקום בבוריה, באוגסבורג, שם היתה הצנוורה נוחה יותר מאשר בווירטמברג או בפרוסיה.

היינה הגיע לקוטסה בתיווכו של ידידו ורנהאגן, לאחר שעבודתו בפרוסיה נעשתה יותר ויותר גורם להפרעות מצד הצנוורה מול המו"לים הנוחים כמו זה של ה"גולשפטר", פרידריך וילהלם גוביטס, שאותו האשים היינה כשותף לעיוות "רשמי המסע" לפולין ולהרץ. עבור קוטסה עבד היינה במינכן זמן קצר ורק בחלק מיכולתו בעתון "נויה אלגמיינה פוליטישן אנאלן". כן כתב עבור העתון של שטוטגרט "מורגנבלאט פיר גבילדטה סטאנדה", ועבור העתון "אאוסלנד", שנוסד במינכן ב-1828. אך גם עם קוטסה לא נכנס היינה לקשרי עבודה לאורך זמן. היינה דחה את האפשרות "להרוויח הרבה כסף", שכן אם האקלים יהפוך "איום", אין הוא רוצה להיות "ככול".¹⁹

הקשחת התנאים הפוליטיים בגרמניה אכן לא איתרה לבוא. כאשר עבר היינה בשנת 1831 סופית לפריז נותרו הכתבות כקשר החשוב ביותר עם מולדתו. כתבותיו מצרפת, אותן הכין היינה במיוחד למען "אלגמיינה צייטונג" ו"מורגנבלאט", היו עבורו הדבר הקרוב ביותר לעתונות פוליטית כפי שחזה אותה. עתונו של קוטסה הציעו להיינה אפשרות להמשיך ולקחת חלק בוויכוחים בגרמניה; עם זאת, יש לומר ש"פוליטיקת האמצע" של אוסטריה ופרוסיה כברית הגרמנית וחוקי התקשורת המחמירים יותר מאז 1832 הצרו את שטח המחיייה של עתונות פוליטית ביקורתית.

W e i t e r u n g.
Nachdem sich in Deutschland in neuerer Zeit, und zuletzt unter der Benennung „das junge Deutschland“ oder „die junge Literatur“, eine literarische Schule gebildet hat, deren Bemühungen unerschöpflich dahin gehen, in bestreiftlichen, für alle Klassen von Lesern zugänglichen Schriften die christliche Religion auf die freieste Weise anzukündigen, die bestehenden socialen Verhältnisse herabzuwürdigen und alle Bucht und Sittlichkeit zu zerbrechen: so hat die deutsche Bundesversammlung — in Erwägung, dass es dringend notwendig sei, diesen verderblichen, die Grundpfeiler aller gesellschaftlichen Ordnung untergrabenden Bestrebungen durch Zusammenwirken aller Bundesregierungen sofort Einhalt zu thun, und unbeschadet weiterer vom Bunde oder von den einzelnen Regierungen zur Erreichung des Zweckes nach Umständen zu ergreifenden Maßregeln — sich zu nachstehenden Bestimmungen vereinigt:
1) Sämmtliche deutsche Regierungen übernehmen die Verpflichtung, gegen die Verfasser, Verleger, Drucker und Verbreiter der Schriften aus der unter der Benennung „das junge Deutschland“ oder „die junge Literatur“ bekannten literarischen Schule, zu welcher namentlich Heint. Heine, Carl August, Heint. Raabe, Ludolph Meubatz und Theodor Mundt gehören, die Straf- und Polizei-Gesetze ihres Landes, so wie die gegen den Mißbrauch der Presse bestehenden Vorschriften, nach ihrer vollen Strenge in Anwendung zu bringen, auch die Verbreitung dieser Schriften, sei es durch den Buchhandel,

האיסור של הברית הגרמנית של כתבי היוצרים החברים ב"גרמניה הצעירה", שהיינה נמנה עימה, 1836

היינה המשיך לפתח את טכניקת רשמי המסע שלו. בדומה לשורת המאמרים על פולין ואיטליה, דן עתה בהתפתחות הפוליטית והחברתית בארץ המארכת; אלא שבחירת הנושאים ואופן הטיפול הבהירו לקורא הבהר היטב שבעצם דן היינה בנעשה בגרמניה. בדרך זו פעל היינה בסדרת המאמרים הידועה ביותר שכתב מפריז, לה קרא בשם "מצב עניינים צרפתי".

כך נודעו לקורא הגרמני מעלותיו וחסרונותיו של השלטון הקונסטיטוציוני תחת לוואי פיליפ. באמצעות שרטוט דיוקנאות של אישים שונים עקב אחרי הבעיה: מהם התנאים שבהם מיוצג רצונו של העם בצורה הטובה ביותר, ואילו יתרונות יש לשיטה לעומת שלטונו של המלך קרל העשירי.²⁰ במאמרים התבטאה ביקורת על שתי צורות השלטון של האצולה, זו של המונרכיה הצרפתית הוותיקה וזו החדשה של "מלך האורחים". דבר זה הצביע על שינוי נטייה בולט של היינה, שאך לפני שנתיים הריע ללא מעצור למהפכת יולי בפריז.²¹ עקב היכרותו את שיטת השלטון של לוואי

מברלין, פולין, הרץ או פריז נוצרו מלכתחילה לצורך שימוש עתידי נוסף. העדויות והניסוחים בכתבותיו היו בהירים ובסיסיים במידה כזאת שנשארו מובנים ומשמעותיים גם לאחר שנים; ולא עוד אלא שכשעמד לפני שימוש נוסף בהם הם צברו כבר משקל עצמי כזה שראוי היה להתייחס אליהם כלטקסטים עתונאיים ראשוניים. המעבר של ז'אנר "רשמי המסע" לדיווחים על אקטואליה מארצות חוץ נעזר בהתפתחות תנאי התקשורת המשופרים במחצית הראשונה של המאה ה-19, אך היה בו, באותה עת, גם משום היענות לדרישות החדשות של הקוראים.

בשלב "שלפני מרס", כלומר בין הקונגרס בווינה לבין המהפכה הגרמנית של 1848/49, התפתחה הבנה חדשה לחלוטין לגבי הציבור. תוך שנות המהפכה האירופית והוויכוחים על חוקה שהיו אז, קם זן של "אדם פוליטי" שרצה לקחת חלק בליבון בעיות הזמן הבעורות. עם הופעתם של סופרי "גרמניה הצעירה", קם דור סופרים בעלי מודעות פוליטית שאליהם התייחס היינה, למרות

פיליפ וכן התודעותו לתנאים בצרפת בכלל, נעשו מאמריו של היינה כעת לכתב אישום על שימוש לרעה בכוח וביקורת על חולשות אנוש בכלל.

האם נהג כאן היינה כאידיאליסט מאוכזב, שחוך כדי ניתוח ובדיקה של נוהגי השלטון בצרפת שלאחר המהפכה הגיע לכדי פקפוק במטרות הפוליטיות שלו עצמו? או שמתגלים כאן עקבותיו של טיפוס עתונאי שמצמצם את תפקידו בין שרצה בכך ובין שלא לכדי העברת תכנים על מעלותיהם וחסרונותיהם הפוליטיים לקורא ונותן לו בכך הזדמנות לקבוע דעה משלו על מצב העניינים?

כאשר סוקרים את חלקה של העבודה העתונאית בכלל יצירתו של היינה, מתבררים הדברים האלה: היינה היה ונשאר בראש ובראשונה משורר וסופר, אך הרחיב את גבולות מקצועו באופן ניכר. היינה הביע פעמים מספר את רצונו להיבדל מ"כתבני העתונים"²² מתוך גישה זו לא היה מסוגל להבחין בכתיבתו בין תוצרים יום יומיים לבין עבודה ספרותית. רשמי המסע והכתבות

בית קפה פריזאי, 1846, לפי רישום של שאפויי. היינה הירבה לבלות בבתי קפה ובסאלונים

את השילוב בין הדמיון הספרותי והפונקציונליות הפובליציסטית. תהליך החלפתו של הספר על ידי העתונות כמדיום מוביל, שהחל כבר עם המהפכה הצרפתית, נהנה מאוד מן השילוב הנזכר. אמנם עד למותו היתה אהבתו של היינה נתונה לספרות השירית, אך הוא היה זה שקידם בדוגמה האישית שלו את העתונות הפוליטית המודרנית כבסיס לחברה דמוקרטית, וזו זכותו הגדולה.

מגרמנית: אסתר מישאל

שוני בהשקפות לגבי פרטים אלה או אחרים. סופרים חדשים אלה ייחסו משקל רב למדיה התקופתית; זאת משום נגישותה המהירה יותר לציבור ובשל דרכי הניצול המגוונות שהיא מאפשרת כאמצעי לזיכוכ ציבורי.

חיבור עתונאי וספר לא נתפסו כנוגדים זה את זה גם בעיניו של היינה. הם מילאו צרכים ותפקידים שונים זה מזה ואיפשרו

★★★

11. היינה לגוסטב קול, 11 בנובמבר 1828.
בתוך: H. Heine: Werke und Briefe, Bd. 8, S. 330.
12. בואלו העיר ב"דין על הסאטירה" הערה דומה לזו של היינה כאן.
H. Heine: Werke und Briefe, Bd. 3, S. 510.
13. היינה לק. סתה, 21 בינואר 1823. בתוך: H. Heine: Werke und Briefe, Bd. 8, S. 60.
14. G. Heinemann: Die Beziehungen des jungen Heine zu Zeitschriften im Rheinland und in Westfalen, S. 89
15. Fritz Mende: Heinrich Heine. Chronik seines Lebens und Werkes. 2., bearbeitete und erweiterte Auflage, Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz 1981, S. 26
16. G. Heinemann: Die Beziehungen des jungen Heine zu Zeitschriften im Rheinland und in Westfalen, S. 97-106
17. להולדותיו ומשמעותו של העתון "אלגמיינה צייטונג", ראה תיאור של קריסטיאן פדרר, Heinz-Dietrich (Ed.): "Allgemeine Zeitung" (1798-1929). In: Heinz-Dietrich Fischer (Ed.): Deutsche Zeitungen des 17. bis 20. Jahrhunderts. München 1972, S. 131-144
18. Kurt Koszyk: Deutsche Presse im 19. Jahrhundert. Geschichte der deutschen Presse, Teil II (Abhandlungen und Materialien zur Publizistik, Bd. 6). Berlin 1966, S. 92-94
19. היינה ליוז'וס קמפה, 1 בדצמבר 1827.
בתוך: H. Heine: Werke und Briefe, Bd. 8, S. 291.
20. הדפסה של סדרת המאמרים על "מצב עניינים צרפתי" החל בתוספת המיוחדת של ה"אלגמיינה צייטונג", ב-11 בינואר 1832.
ראה הערה 8 לעיל.
21. H. Heine: Werke und Briefe, Bd. 3, S. 496

1. על יחסיו של היינה הצעיר לכתבי עת בארץ הריין ווסטפליה ראה גרהרד היימן, (Veröffentlichungen der Historischen Kommission Westfalens, Bd. XXXIV, 1). Münster 1974, S. 1. Zu den wesentliche Leitlinien der Heine-Forschung s. Jost Hermand: Streitobjekt Heine. Ein Forschungsbericht. 1945-1975. Frankfurt am Main 1975
2. סקירה כללית נותן היינך דיטריך פישר בספר יעץ על העתונות הפוליטית בגרמניה 1480-1980. Düsseldorf 1981, S. 49-66
3. בהקשר לעתון "אנצייגר" כתב היימן על יחסו של היינה הצעיר לכתבי עת בארץ הריין ובוסטפליה.
4. Heinrich Heine: Werke und Briefe in zehn Bänden. Berlin 1961, Bd. 3, S. 517
5. S. hierzu allgemein: Jürgen Brummack: Erzählprosa ohne Fabel: Die Reisebilder. In: Jürgen Brummack (Ed.): Heinrich Heine. Epoche - Werk - Wirkung. München 1980, S. 117-120.
6. H. Heine: Werke und Briefe, Bd. 3, S. 496
7. Ebenda, S. 516
8. היבט מעמיק על טכניקה סיפורי זו מביא רוטגר בוס: Empirie und Fiktion. Die Juli-Revolution und die Anfänge von Heines Pariser Berichterstattung. In: Wolfgang Kutteneuler (Ed.): Heinrich Heine. Artistik und Engagement. Stuttgart 1977, S. 66-85.
9. סקירה על תכונות בדרך להכרה עצמית פוליטית של היינה מציע ולטר גראב. Walter Grab: Heinrich Heine als politischer Dichter. Heidelberg 1982
10. מכתבים של היינה לקריסטיאן אוגוסט קלר, 1 בספטמבר 1822.
בתוך: H. Heine: Werke und Briefe, Bd. 8, S. 49.